

реднім рівнем доходів по регіону. Можна відмітити хіба що порівняно низький рівень розшарування на заході країни та порівняно високий – на сході та південних регіонах. Дуже неоднорідні центральні області України – тут поруч розташовані області з найнижчим та з найвищим рівнем розшарування.

В цілому, ринкова економіка припускає існування високої міри нерівності доходів населення, яка поряд з природними факторами в значній мірі визначається об'єктивною дією ринкового цінового механізму. Основна функція соціальної політики держави за

даних умов направлена на перерозподіл доходів з метою зменшення відмінностей в рівні доходів населення, має забезпечити сприятливі для всіх членів суспільства матеріальні умови життя.

This article contains the analysis of income differentiation of population of Ukraine. A basic accent is done on the features of differentiation at the different types of locality and regions of residence. As a result of research principal reasons and progress trends of processes of differentiation of population are set after profits.

Сологуб Ю.І.

УПРАВЛІННЯ МІСЬКИМИ РЕГІОНАЛЬНИМИ СИСТЕМАМИ РОЗСЕЛЕННЯ ЯК ОДИН ІЗ АСПЕКТІВ ЇХ ДОСЛІДЖЕННЯ

У статті проаналізовано сучасні здобутки і підходи до питання управління системами розселення та проблеми, що при цьому виникають.

Ключові слова: регіональна система розселення, управління, населення.

I. Вступ. Сучасні трансформаційні процеси в українському суспільстві, причиною яких став перехід нашої держави на принципово нові, ринкові засади свого суспільно-економічного розвитку, значно загострили питання організації управлінської діяльності як в самій державі так і в конкретних структурно-функціональних складових суспільно-економічного її життя, таких як системи розселення різних таксономічних рівнів.

Зауважимо, що питання управління розвитком розселенських систем на сьогоднішній день не є чимось новим, оскільки ще в радянський період йому приділялася значна увага, щоправда виходячи з особливостей соціально-економічного розвитку держави в той час. Однак сьогоднішні тенденції розвитку економіки країни наголошують на проблемі комплексного та ефективного вирішення даного питання.

II. Постановка завдання. Аналіз наукових робіт з даної проблеми свідчить про недостатність вивчення питання управління системами розселення в комплексному і системному плані. Натомість велику увагу було

приділено управлінню системоформуючих її елементів, якими є міста та селища різних рангів (Єгоров А.Н.). Реалії сьогодення змусили посилити увагу на питанні залежності процесу управління розселенням від сучасних змін самого механізму державного управління та існуючої нині проблеми ефективності адміністративно-територіального устрою держави, про що свідчать роботи О.В. Дівова, А.І. Доценка, В.В. Литвина, С. Сахаленка, О.Г. Фролової та ряду інших.

Однак не зважаючи на все це, на сьогодні фактично є не вирішеною проблема оптимального управління розселенням, що включає питання оптимальності його механізму, чіткого визначення методологічної бази, ефективної роботи відповідних інституцій та збалансований розподіл між ними управлінських повноважень. Таким чином, метою даної статті є аналіз сучасних здобутків і підходів до управління системами розселення та проблем, котрі з цим пов'язані.

III. Результати. Розглядаючи системи розселення різного ієрархічного рівня, а конкретно міські регіональні системи розселення, відмітимо, що базовим їх системоформуючим елементом виступає місто. Однак в даному випадку, виконуючи роль елемента, воно не є неподільним в організаційно-функціональному та структурному планах. На сьогодні місто постає як досить складна система котра, як така, оперує зворотніми взаємозв'язками і є саморегульованою. Крім

того, керуючись словами А.Н. Єгорова, котрий зазначає, що політична та адміністративна децентралізація на сьогодні сприяла активізації місцевих органів влади і одним із важливих результатів цього процесу стало формування так званого „міста-підприємця» як територіального утворення, котре має змогу об'єднати місцеві соціальні, політичні і економічні ресурси в єдиний організаційний комплекс, можна стверджувати, що для сучасних міст вагомим значення набувають питання розвитку їх цілісності та управління. При чому, зростання актуальності цих питань для того чи іншого міста є, по суті, прямопропорційною до їх величини, рівня соціально-економічного розвитку, а також і їх адміністративного статусу. Виходячи з цього можна сказати, що питання управління напряму стосується і самих регіональних систем розселення, оскільки кожне місто системи, будучи її базовим елементом, має певний адміністративний статус, а отже і чітко окреслений управлінський ареал впливу, котрий виражається через рівень інтенсивності і тисноти тих чи інших системоформуючих зв'язків, а в даному випадку управлінських.

Дане питання тісно переплітається з виділенням відповідних категорій міст. Зазначимо, що існуючий нині їх категоріальний поділ в великій мірі не відповідає нинішнім суспільно-політичним та економічним умовам розвитку держави. Так А.І. Доценко, з метою покращення ефективності управління містами різних типів, пропонує замість трьох міст (республіканського, обласного та районного підпорядкування) ввести п'ять категорій міст (найбільші, крупні, великі, невеликі та малі міста). При чому, дане виділення має ґрунтуватися не на адміністративних, а на економічних та соціально-демографічних засадах.

Виділення таких категорій дасть змогу відкрити широкі можливості при диференціюванні міст стосовно їх ролі в територіальних системах розселення різних ієрархічних рівнів, а також системі адміністративно-територіального устрою держави і, що саме головне, кожна категорія матиме свою систему управління, що дасть змогу більш оптимізувати розвиток наявних систем розселення в управлінському відношенні.

Крім того, потрібно звернути увагу на те, що субрегіональні (обласні), локальні, рай-

онні та первинні системи розселення котрі, по суті, є системно-структурними складовими регіональних систем розселення, формуються у межах адміністративних областей, міських, селищних та сільських Рад, тобто територій, які мають органи управління. Таким чином, проводячи розгляд регіональних систем розселення в управлінському плані, аналізуючи ті чи інші управлінські взаємозв'язки в середині системи, можна чітко відслідкувати її ієрархічно-управлінську структуру, що дає можливість більш обґрунтовано вести мову щодо розмежування систем розселення нижчого рангу, з яких вона складається. Щоправда, при такому дослідженні, потрібно сконцентрувати свою увагу на управлінських ареалах саме системоформуючих центрів різних таксономічних рівнів, не забуваючи, в даному випадку, про принцип функціональної двоїстості ядер систем, котрий виражається в тому, що ядра систем розселення вищого таксономічного рівня можуть виконувати функції ядер систем розселення більш нижчого рангу.

Виходячи з того, що в функціональному плані існуючі форми організації розселення є неоднорідним, а одночасно виступають як основними системоформуючими елементами систем розселення так і виконують функції первинних елементів адміністративно-територіального устрою і місцевого самоврядування, можна стверджувати, що поступовий позитивний розвиток відповідних систем розселення різних таксономічних рівнів, як в управлінському так і в функціональному планах, у великій мірі залежить від оптимальності адміністративно-територіального устрою держави.

В даному випадку потрібно зазначити, що сам процес управління розвитком як регіональних міських систем розселення так і ряду інших не носить чітко визначеного прямого характеру, а є більш опосередкованим. Тобто, таке управління системами розселення виражається через загальне управління соціально-економічними процесами на різних державних ієрархічних рівнях як в адміністративному так і в господарсько-економічному аспектах. Відповідно до цього можна стверджувати, що конкретними (первинними) об'єктами державного управління виступають не самі системи розселення різних рівнів, а відповідні соціально-економічні

територіальні системи, до складу яких вони входять і є тісно пов'язаними з системоформуючими їх елементами.

То що ж ми розуміємо під поняттям «державне управління»? А в даному випадку доцільніше буде акцентувати увагу на конкретному його механізмі. На нашу думку, найповніше виражає сутність цього поняття визначення дане В.В. Литвином та Л.В. Продавцевою. На їх погляд, механізм державного управління є сукупність форм, методів, інструментів впливу держави на соціально-економічні відносини, що складаються між суб'єктами господарювання в процесі узгодження інтересів. Як бачимо таке розуміння поняття окреслює більш чітку картину аналізу основних елементів державного управління.

На сьогоднішній день, сучасний напрямок і тенденції розвитку нашої держави фактично вимагають кардинального переосмислення самої системи державного управління, глобального її оновлення та пристосування до тих суспільних та соціально-економічних відношень, котрі продиктовані сьогоденням. Така перебудова має здійснюватись шляхом визначення оптимальної структури, оновлення механізму та процедури управління.

Сучасні особливості розвитку України вимагають застосування оновлених форм і методів державного управління, а загалом системи прийняття управлінських рішень.

Особливу увагу потрібно звернути на розмежування форм і методів державного управління. Така постановка питання зумовлена в переважній більшості тим, що в економічній літературі не має чітко охарактеризованої позиції в розмежуванні цих складових регулюючого механізму.

З філософської точки зору, форма – є спосіб існування змісту, невіддільний від нього, що служить його вираженням. На сьогодні є доцільним виділити наступні форми державного управління: програмування, прогнозування та планування соціально-економічного розвитку. Таке виділення є вихідним з того, що загалом державне управління реалізується у формі програми, відповідного їй прогнозу і як наслідок конкретного плану [4].

Переходячи до розгляду методів державного управління, потрібно відмітити, що фактично вони виступають конкретними способами дії держави в управлінському

плані. Таких методів (способів) на сьогодні можна виділити три, а саме: адміністративний, економічний та правовий. Можна говорити що вони складають управлінський «кістяк» держави в методологічному плані. Розглянувши вказані методи більш детально, можна чітко помітити певне «тертя» в трактуванні їх індивідуальної сутності. Найяскравіше це прослідковується в економічному та адміністративному.

На сьогодні побутує ствердна думка, що перші з них, а саме економічні, не доцільно розглядати в плані застосування лише конкретних економічних важелів, а більше схилитися до того, що це певні способи конкретного впливу на інтереси і через інтереси на основі застосування певних економічних важелів з урахуванням пізнання й використання об'єктивних законів економіки. Що стосується других, то на сьогодні вони піддані певному забуттю, хоча і є досить актуальними при критичних ситуаціях в соціально-економічному розвитку держави [4].

Виходячи з потреби більш соціального направлення суспільно-економічного розвитку країни, доцільним є використання так званих соціологічних методів, суть яких полягає в виявленні механізмів взаємодії об'єктів і суб'єктів управління, а також механізмів дія котрих спрямованою на них й на сам процес управління та його результат, системи соціальних чинників та суспільства в цілому [7].

Відмітимо, що застосування вказаних методів не повинно носити індивідуально-розрізнений характер, а більше схилитися до комплексного, що дасть змогу їм взаємодоповнювати один одного, нейтралізуючи, таким чином, взаємні недоліки.

Відштовхуючись від вище сказаного, логічно буде перейти до розгляду конкретних суб'єктів управлінської діяльності котрі, оптимально застосовуючи наявну методологічну базу, мають здійснювати управлінський вплив на особливості функціонування та розвитку існуючих соціально-економічних територіальних систем, а відтак і розселенських систем на різних ієрархічних рівнях.

Розпочнемо з того, що основою для державної влади та відповідного здійснення нею управління, виступають адміністративно-територіальні одиниці, через які забезпечується зручність та ефективність державно-

го управління, для чого тут і створюється система органів державної влади [5].

Виходячи з того, що в територіальному аспекті, відповідно до своїх ієрархічних рівнів, фактичні межі систем розселення відповідають межах існуючих адміністративних одиниць (хоча у більшості випадків це далеко не так) впливає той факт, що суб'єктами державного управління для них виступають існуючі інституції державної влади у вигляді конкретних адміністрацій та Рад, які є приуроченими до різнорівневих адміністративних центрів, а отже, є основним, і до їх системоформуючих центрів.

Здавалося б ситуація є оптимальною і загальний управлінський механізм повинен працювати. Однак, неповність такої відповідності призводить до появи значних проблем управлінсько-функціонального характеру особливо на регіональних і локальних ієрархічних рівнях, як систем розселення окремо так і суспільно-економічного життя країни в цілому.

Корінь цих негараздів, на думку ряду вчених, лежить в недосконалості та невідповідності існуючого адміністративно-територіального поділу держави реаліям сьогодення. Таким чином, гостро постає питання про здатність існуючих адміністративно-територіальних одиниць виконувати свої функції.

Розглядаючи реальну картину дійсності, бачимо, що Україні у спадок дістався адміністративно-територіальний поділ, який був сформований, керуючись принципами централізованої економіки і повністю відповідає її вимогам в управлінському плані. Сьогодні на фоні ринкових процесів, що мають місце в усіх сферах життєдіяльності держави, адаптації принципів та механізмів державного управління до проблем економіки та громадського суспільства, все чіткіше прослідковуються недоліки сучасного адміністративно-територіального розподілу.

Існуючі недоречності в адміністративно-територіальному устрої при різноманітному своєму симбіозі і формах прояву, значно ускладнюють відносини між їх різними суб'єктами. Наприклад, населені пункти чи землі не знаходяться в межах адміністративно-територіальних одиниць, до яких відносяться, що ускладнює систему управління ними, тобто виникає так зване явище управлінського вакууму. Також має місце накла-

дання повноважень різних органів місцевого самоврядування базового рівня на одній і тій же території і багато іншого [1]. Виходячи з вище наведеного, можна зробити об'єктивний висновок стосовно того, що нині існуючі адміністративно-територіальні одиниці фактично вже не можуть оптимально виконувати покладені на них функції.

Як основний вихід з такої ситуації було запропоновано проведення адміністративно-територіальної реформи, яка б певним чином узгодила напрями розвитку українського суспільства та його системи державного управління. Однак, на сьогоднішній день, це питання так і залишається в підвішеному стані, в основному за рахунок не вирішення питання про керівництво її здійсненням.

IV. Висновки. Виходячи з викладеного матеріалу, можна сформулювати висновок про те, що на сьогоднішній день, одним з важливих питань при ринковій розбудові держави, є оптимальне і ефективне управління розселенням, при чому дане питання у великій мірі носить загальнодержавний характер, оскільки воно підлягає під дію загальнодержавного механізму управління розвитком суспільства. Однак, на сьогодні, даний механізм характеризується великою кількістю недоліків та обмежень при своєму функціонуванні.

Єдиним шляхом покращення ситуації в цьому напрямі є докорінне реформування системи держуправління та системи прийняття управлінських рішень, шляхом застосування нових підходів, форм та методів. При цьому потрібно виходити з потреб регулювання та управління не самими первинними елементами розселенських систем, а всього системного утворення, системоформуючими одиницями якого вони виступають.

1. Дімова О.В. Проблеми місцевого самоврядування в контексті реформування адміністративно-територіального устрою України // Державна стратегія управління місцевим та регіональним розвитком: форми, методи та актуальні проблеми реалізації: Матеріали щоріч. наук-практ. конференції 24 листопада 2004 р. – О.: ОРІДУ НАДУ, 2004 том 2 – С. 205-207.

2. Доценко А.І. Адміністративно-територіальний устрій і розселення в Україні./ НАН України; Рада по вивченню продуктивних сил України. – К.: РВПС України, НАН України, 2003. – 76 с.

3. Егоров А.Л. Город как социально-экономический объект управления. НАНУ, ИЭН. – Донецк, 2001.– 134 с.

4. *Литвин В.В., Проданова Л.В.* Дослідження сутності механізму державного управління із диференціацією його складових // *Теорія та практика управління у трансформаційний період: Тези доповідей всеукраїнської наук.-практ. конференції. «Теорія та практика управління у трансформаційний період»* м. Донецьк, 4-6 жовтня 2001 р. – Донецьк: ІЕП НАН України, 2001 том 1 – С. 210-215.

5. *Сахаленко С* Основні напрямки реформування територіальної основи публічної влади в Україні // *Державна стратегія управління місцевим та регіональним розвитком: форми, методи та актуальні проблеми реалізації: Матеріали щоріч. наук-практ. конференції 24 листопада 2004 р.* – О.: ОРІДУ НАДУ, 2004 том 1 – С. 30-36.

6. *Танцюра В.Л.* Пріоритетні напрями комплексного соціально-економічного дослідження розселення // *Продуктивні сили і регіональна економіка: 36. наук. праць: У 2-х ч.* – К., 2002. – 4.1. – С. 206-211.

7. *Фролова О.Т.* Сучасна класифікація методів державного управління // *Теорія та практика управління у трансформаційний період: Тези доповідей всеукраїнської наук.-практ. конференції. «Теорія та практика управління у трансформаційний період»* м. Донецьк, 4-6 жовтня 2001 р. – Донецьк: ІЕП НАН України, 2001 том 1 – С. 238-242.

Modern achievements and proper approaches to the question of management by the systems of settling apart and problems that here arise up was analyzed in this article.

Білий М.М.

КООПЕРАТИВИ ЯК ЗАСІБ ВИРІШЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ПРОБЛЕМ РЕГІОНУ

В статті проведено аналіз розвитку системи кооперативів у Східній Галичині до 1939 року через призму її організаційно-економічних аспектів діяльності.

Ключові слова: *Галичина в дорадянський період, кооперативна система, трирівнева схема організації кооперативів.*

I. Вступ. Одним з ключових питань успішного завершення аграрної реформи в Україні є зміна організаційної структури АПК країни. Створення нових та реформування діючих сільськогосподарських підприємств шляхом пошуку організаційно-правових форм господарювання, які б забезпечували ефективну діяльність в умовах ринку, відбувається не тільки на основі використання досвіду розвинутих країн світу, а й відродження власних сільськогосподарських традицій.

Особливістю становлення системи сільськогосподарських кооперативів на Прикарпатті є можливість й, зрештою, необхідність врахування досвіду успішного розвитку кооперації в Галичині в дорадянський період. Сьогодні постала нагальна потреба відродити кооперативний рух в Галичині, оскільки його історія дає нам яскравий приклад й повчальні уроки, як в умовах державної “неприхильності” (чи навіть ворожості), тотальної відсталості українського сільського гос-

подарства й неосвіченості селян ціною фізичних надзусиль та фанатичної віри у власну справу можна добитися вагомих соціально-економічних результатів.

II. Постановка задачі. Метою статті є аналіз досвіду розвитку системи кооперативів в східній Галичині до 1939 року, особливо її організаційно-економічних аспектів діяльності, та можливостей застосування даних надбань минулого у сучасних умовах.

III. Результати. Початком відліку історії кооперативного руху на теренах східної Галичини (нині територія Львівської, Івано-Франківської та Тернопільської областей) можна вважати прийняття закону 1873 року про розвиток кооперації на всіх землях Австро-Угорщини. Через пресу тоді пропагували ідею нового способу об’єднання, зокрема в сільському господарстві. Проте, ще до прийняття цього закону – в 60-х роках ХІХ ст. за ініціативою митрополита Й. Сембратовича – почали створюватися створювалися братські організації (так звані громадські «шпихліри»), крамниці при церквах у межах «акції боротьби з пияцтвом», каси взаємодопомоги, які виховували у населення нахил до самодопомоги [1].

Зародження галицької кооперації пов’язується, в основному, з особою інженера-архітектора В.Нагірного, який на сторінках газети “Діло” пропагував ідеї західноєвропейської кооперації з метою боротьби з “чу-